

POTOVANJE W. M. THACKERAYA PREKO SLOVENSКИH KRAJEV

Angleški viktorijanski pisatelj William Makepeace Thackeray je v zbirko zgodb *Zgodbe z vseh vetrov* (*Roundabout Papers*), ki je bila v celoti objavljena leta 1863, poleg drugih virov vključil tudi dogodke s svojih številnih potovanj po Evropi in še dlje. V obravnavani zgodbi »O dveh otrocih v črnem« (»On Two Children in Black«) avtor govori o potovanju protagonista, gospoda Roundabouta, preko nekaterih slovenskih krajev: mesto Ljubljana (v nemški inačici Laybach) in potovanje z železnico od Trsta preko Ljubljane proti Gradcu je nekajkrat omenjeno. Pričujoča študija ugotavlja, da je Thackeray resnično potoval skozi slovenske kraje leta 1844. Obenem želi opredeliti, v kolikšni meri je pisatelj spremenil svojo resnično potovalno izkušnjo v okviru romanesknega dogajanja zgodbe.

Raziskava je osredinjena na zgodbo »O dveh otrocih v črnem« (»On Two Children in Black«) iz zbirke *Zgodbe z vseh vetrov* (*Roundabout Papers*), v kateri William Makepeace Thackeray fabulativno upodablja potovanje glavnih junakov z železnico od Trsta, preko Ljubljane in Gradca (najverjetneje) proti Dunaju. Obenem poskuša rekonstruirati pisateljevo resnično doživetje ter ga primerjati s samo zgodbo, z drugimi besedami v kolikšni meri je avtor zgodbe obe ravni izkušnje umetniško preoblikoval in ju na novo združil. Številne biografske podrobnosti nas namreč navajajo k sklepu, da je Thackeray resnično potoval skozi slovenske kraje, od katerih je Ljubljana v zgodbi nekajkrat omenjena, četudi le v nemški inačici *Laybach*. Zgodba »O dveh otrocih v črnem« je izšla nekje v letih od 1860 do 1863, ko so bili objavljeni že vsi prispevki omenjene zbirke. Za knjižno izdajo jih je ponovno pripravila Thackerayeva hči Anne Ritchie leta 1899.¹

Ritchijeva v uvodnih orisih k posameznim zgodbam podaja zanimive podrobnosti resničnih okoliščin, ki so nedvomno pogojevale nastanek te ali one pripovedi. V splošnem uvodu k zbirki na primer piše, da *Zgodbe z vseh vetrov* v resnici predstavljajo nekakšen dnevnik poslednjih let očetovega življenja in dela², od katerih je bila prva objavljena v prvi številki *Cornhill Magazina* leta 1860. Kar zadeva zgodbo »O dveh otrocih v črnem« Anne Ritchie pravi: »Še danes ju vidim (otroka namreč, op. avt.), ko sta vstopila v železniški vagon skupaj z nami, v spremstvu njune očarljive matere. Spoprijateljili smo se na poti v Heidelberg in zvečer prenočili v isti gostilni . . .«³

Kljub trditvi avtorice, da je Thackeray vzel snov za omenjeno zgodbo s potovanja po Nemčiji in Švici leta 1853, ki je resnično trajalo od 6. julija do 30. avgusta⁴ in ki se ga je tudi sama udeležila, pa po drugi strani ugotavljamo, da je v zgodbo vpletel tudi vtise s svojega potovanja po Sredozemlju leta 1844, ko je, kot na podlagi nekaterih Thackeraye-

¹ *The Works of W. M. Thackeray*, with biographical introductions by his daughter Anne Ritchie, vol. XII. London: Smith, Elder & Co, 1899. *Zgodbe z vseh vetrov* so objavljene na straneh 167–439.

² *Prav tam*, str. 13.

³ *Prav tam*, str. 167: »As for the 'Two Children in Black', I can see them still, as they first got into the railway-carriage with us, with their charming mother. We made friends all day long in the train to Heidelberg, and at night we went to the same inn . . .«

⁴ Prim. izčrpno Thackerayovo biografijo v uvodu k delu *The Letters & Private Papers of William Makepeace Thackeray*, vol. III, uredil Gordon N. Ray. London: Oxford UP, 1945.

vih osebnih dokumentov ugotavlja študija, potoval tudi skozi slovenske kraje, čeprav to dejstvo ni zabeleženo v nobeni izmed njegovih biografij. Pri obravnavani zgodbi gre torej za svojevrstno narativno kombinacijo, oziroma superpozicijo dveh časovno precej oddaljenih dogodkov iz pisateljevega življenja: potovanja po Sredozemlju leta 1844 ter po Nemškem 1853. leta.

Pri natančnejši analizi zgodbe najprej ugotovimo, da Thackeray često navaja francoskega misleca Michela de Montaigna in trdi, da ga ima vselej na svoji nočni omarici (verjetno ima v mislih njegove *Eseje, Essais*). Zdi se, da je pisatelj pod večer življenja veliko razmišljal o smrti (Montaignov esej o smrti!) in je morda prav zato naslovil zgodbo »O dveh otrocih v črnem«. Nenazadnje tudi pri Thackerayu v tem primeru opazamo izredno zanimanje in prizadetost za položaj otrok tedanjega časa, čeprav je le-to sicer priljubljena tema njegovega »tekmeca« Charlesa Dickensa (npr. *Oliver Twist*).

Pisatelj na začetku zgodbe/eseja pravi, da bo za razliko od drugih »neizvirnih« avtorjev govoril o lastni izkušnji žalosti in bolečine, v zgodbi, ki jo je čestokrat pripovedoval na raznih večerjih in banketih.⁵ Opozoriti je treba na dejstvo, da Thackeray v zgodbi uporablja pripovedovalca, gospoda Roundabouta, ki ni identičen pripovedniku, oz. avtorju in je hkrati protagonist zgodbe. Takó je torej pripovedna tehnika, kot v mnogih njegovih romanih, precej zapletena.⁶

Pisatelj, oziroma gospod Roundabout, z obžalovanjem ugotavlja, da verjetno nikoli ne bo izvedel, kdo sta bila dečka v črnih oblačilih, bledega obraza, velikih melanholičnih oči, ki sta potovala v istem kupeju z njim in njegovima hčerkama. Bila sta bogato oblečena in sta poleg angleščine obvladala še francoščino in nemščino. Potovala sta skupaj z damo, odeto v žalno črnino, z izrazom velike bolečine na licu (morda simbol za smrt, ki bdi nad dečkoma). Thackeray nato opisuje njihovo skupno potovanje v istem železniškem vagonu iz Frankfurta v Heidelberg.⁷ Sklepa, da je dama v črnem njuna mati in piše: »Naša družba se je z dečkoma spoprijateljila, le žalostna dama je sedela v kotu in dečkoma le redko privoščila besedo, obenem pa ju je z bledico na licu nemo opazovala.«⁸ Naslednjega dne je družba gospoda Roundabouta (to naj bi sicer bil Thackeray s hčerkama) v mestu videla le damo brez otrok, nakar so odpotovali v Baden-Baden, kjer so zvečer na sprehodu ponovno zagledali oba dečka, tokrat v spremstvu strogega bradača rumenkaste polti.⁹ Hoteli so ju pozdraviti, pa ju je oče ali stric, kot ugiba pisatelj, grobo potegnil vstran. Pisateljeva družba je nadaljevala potovanje v Basel, Luzern, čez prelaz St. Gothard v Italijo, preko Milana v Benetke.

V Benetkah se avtor, oziroma gospod Roundabout, ki zgodbo pripoveduje, spominja majhnega dvorišča lekarne, kjer je kupoval sredstva proti mrčesu. Naenkrat je zagledal omenjena dečka iz Heidelberga. Toda kakšno presenečenje! Tokrat sta bila bosa, odeta zgolj v raševinaste krpe.¹⁰ Kaže, da je Thackeraya na njegovih številnih potovanjih prizadela negotova usoda in življenjski pogoji ali bolje rečeno otrok po različnih evropskih

⁵ *The Works of W. M. Thackeray*, uredila Anne Ritchie, vol. XII. London: Smith, Elder & Co, 1899, str. 180.

⁶ Prim. *The Victorian Novel: Modern Essays in Criticism*, ur. I. Watt. New York: Oxford UP, 1971, str. 240. Omenjene pripovedne strukture obravnava tudi Wolfgang Iser v delu *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1974, str. 111–113.

⁷ W. M. Thackeray, »On Two Children in Black«, *The Works of W. M. Thackeray*, uredila Anne Ritchie, vol. XII. London: Smith, Elder & Co, 1899, str. 183.

⁸ *Prav tam*.

⁹ *Prav tam*, str. 184.

¹⁰ *Prav tam*, str. 185.

deželah. Očitno gre v tem primeru za različne otroke, ki pa jih je pisateljeva ustvarjalna domišljija v zgodbi povezala. Ob tem ne smemo prezreti dejstva, da Thackeray z njo posredno opozarja tudi na problem ločitve staršev in trpljenja otrok kot njene posledice. Tu gre nedvomno za avtobiografsko potezo, saj je na primer tudi pisatelj doživel podobno usodo in se po materini ločitvi z očimom generalom Carmichael-Smytheom sploh ni razumel: téma zgodbe zato prerašča v simboličen odnos pastorek-očim.

Za pričujočo raziskavo je zanimivo nadaljevanje zgodbe: »Iz Benetk smo nadaljevali pot v Trst (dunajska železnica je bila tedaj zgrajena le do *Ljubljane* in veličasten prelaz preko Semmeringa še ni bil povsem dokončan). Na postaji med *Ljubljano* in Gradcem (torej nekje na Štajerskem, op. avt.) je eden od mojih sopotnikov izstopil po okrepcilo ter se v železniški voz vrnil z besedami: 'Zunaj sem videl tistega groznega moža iz Badna z dvema dečkoma.'«¹¹

Pripomnil je še, da sta bila dečka ponovno, še bolj kot v Benetkah, deležna grdega ravnanja in bila oblečena še slabše. Ali je Thackeray s tem želel poudariti, da so bili prebivalci teh (slovenskih) krajev v primerjavi z italijanskimi še revnejši in zato slabše oblečeni? Kaže, da so prav taka bila njegova opažanja kot naključnega popotnika preko slovenskih krajev. Na koncu se pisatelj sprašuje: »Kdo sta bila dečka? Kako lahko človek razloži dejstvo, da se ju je mati odrekla, opazno bogastvo in eleganco njune pojave v Nemčiji ter revščino v Benetkah mesec dni kasneje in pa njuna izrazito revna oblačila v *Ljubljani*? Kdo lahko napiše naslednje poglavje moje zgodbe, kdo bo uspel razrešiti uganko o dveh dečkih v črnem?«¹² Na ta vprašanja je nemogoče odgovoriti in tudi pravega smisla ne bi imelo. Bolj nas zanima »uganka«, ali je Thackeray res potoval z železnico preko *Ljubljane*, kot opisuje v zgodbi »O dveh otrocih v črnem«.

V ta namen nam bodo v veliko pomoč *Pisma in osebni spisi Williama Makepeacea Thackeraya*.¹³ Štiri obsežne knjige obsegajo celotno pisateljevo korespondenco in nekatere druge listine in jih z gotovostjo lahko štejemo med najpopolnejše biografske vire o kakem viktorijanskem pisatelju. Tudi risbe in skice, ki so bile Thackerayu, sicer navdušenemu ilustratorju lastnih del, zelo pri srcu, so predstavljene v pismih ali posebej. Pisatelj je namreč s svojih potovanj pisal mnoga pisma družini in prijateljem, s pomočjo katerih lahko s precejšnjo natančnostjo rekonstruiramo njegove poti in potovalne načrte.

Kar zadeva potovanje po Nemčiji ter Švici s hčerkama leta 1853, ki ga v uvodu omenja urednica Anne Ritchie, sicer ena od hčera, lahko z gotovostjo trdimo, da Thackeray tedaj gotovo ni potoval po Italiji in preko slovenskih krajev. Kakor v vseh biografijah tudi med njegovimi pismi in dokumenti namreč ni najti niti enega s tega področja, pač pa le iz Badna, Basla in Neuchâtela, v katerem na primer omenja, da se bodo vračali preko Heidelberga in Frankfurta v Belgijo. Potovanje je trajalo od 6. julija do 30. avgusta 1853. leta.¹⁴

¹¹ *Prav tam*: »From Venice we went to Trieste (the Vienna railway at that time was only opened as far as *Laybach*, and the magnificent Semmering Pass was not quite completed). At station between *Laybach* and Graetz, one of my companions alighted for refreshment, and came back to the carriage saying: 'There's that horrible man from Baden with the two little boys.'«

¹² *Prav tam*.

¹³ *The Letters & Private papers of William Makepeace Thackeray*, ur. Gordon N. Ray, vol. I-IV. London: Oxford UP, 1945.

¹⁴ *Prav tam*, str. 3-24. Biografski podatki o tem potovanju so po mnenju urednika Gordona N. Raya tako popolni, da je tega leta potovanje izven Nemčije ter Švice v tem primeru izključeno.

Kdaj je torej pisatelj potoval preko Ljubljane? Thackeray je materi (Mrs. Carmichael-Smythe) pisal 21. avgusta leta 1844 iz Liège v Belgiji, da mu je Vzhodna družba (Oriental Company) ponudila brezplačno vožnjo v Lisbono, Atene, Konstantinopol (Carigrad), Jeruzalem in v Sirijo. V pismu obenem izraža bojazen spricho dolge karantene in plovbe čez nemirni Biskajski zaliv.¹⁵ Nato se ji je oglasil (22. avgusta) iz Southamptona, kjer se je vkrcal na ladjo, ki je bila namenjena v Sredozemlje. 31. avgusta je Thackeray pisal materi iz Gibraltarja, nato pa je štirinajstdnevno karanteno preživel na Malti. Najzanimivejše je pismo poslano 17. septembra iz Konstantinopla v Turčiji v Liège, Belgija, v katerem pisatelj prosi gospoda Valina, da pismo zadrži in pošlje Thackerayevi materi, če bi le-ta prišla v Pariz. Svojemu zaupniku še naroča, naj pošlje dve identični pismi, eno na poštno ležeče na Dunaj in drugo na Malto, saj še ne ve natanko preko katere države se bo vrnil v Belgijo, kjer je takrat prebival: »Tako vas prosim, da pošljete dvoje pisem, prvega na poštno ležeče na Dunaj in drugega na Malto, da bom vedel, ali so doma vsi zdravi. Biskajskega zaliva v novembru ne bi prenesel, zato se bom vrnil preko Neaplja ali pa preko Benetk oziroma Trsta.«¹⁶

Thackeray se je materi nato oglasil v pismu z Malte 28. oktobra, kjer je preživel zdravstveno karanteno ob vrnitvi z Bližnjega vzhoda, 16. januarja iz Rima. 6. februarja zasledimo zadnje pismo iz Livorna ob Tirenskem morju, v katerem piše, da bo najverjetneje potoval po »nemški cesti« (»I shall take the German road«), kar lahko pomeni le preko Dunaja in Nemčije v Belgijo. Tudi dejstvo, da je želel dobiti pošto na poštno ležeče od doma poleg Malte prav na Dunaj, nas upravičeno navaja k sklepu, da je potoval preko Trsta, Ljubljane in Gradca, Dunaja in Nemčije do Pariza ter končno v Liège. Žal korespondenca s te poti ni ohranjena, gotovo pa je obstajala, saj je bil Thackeray izredno skrben zapisovalec svojih vtisov s potovanj, s katerimi je redno seznanjal svoje domače. Kje so vzroki za to, je težko reči, toda dejstvo je, da se je Thackeray po 6. februarju iz Livorna materi javil šele 28. marca iz Pariza. Po katerih deželah je potoval v tem vmesnem času? Na podlagi prej omenjenih pisem iz Turčije in potovalnih načrtov razvidnih iz njih lahko skorajda z gotovostjo trdimo, da je Thackeray iz Livorna z železnico potoval prav do Benetk in Trsta, nato pa preko Ljubljane in Gradca na Dunaj leta 1844.

Obenem je potrebno ugotoviti, da je pisatelj v svoji zgodbi »O dveh otrocih v črnem« iz zbirke *Zgodbe z vseh vetrov* zagrešil pomembno časovno netočnost, kar zadeva takratno železniško omrežje. V knjigi *Zgodovina železnic na Slovenskem* izvemo, da je bila proga med Ljubljano in Trstom uradno odprta šele 27. julija leta 1857. Vendar pa je od 1. septembra 1846. leta dalje vozil od Brücka na Muri do Celja en mešani in en osebni vlak. Železniški prelaz preko Semmeringa pred Dunajem, kot Thackeray piše v zgodbi, tedaj (1853) še ni bil dograjen.¹⁷

Železnica je leta 1853, ko je pisatelj s hčerkama potoval po Nemčiji in Švici in ko naj bi se odvijala obravnavana zgodba, v resnici že vozila preko Semmeringa, zato se Thackeray moti. To dejstvo predstavlja dodaten dokaz, da je Thackeray, kot ugotavlja študija, obiskal Ljubljano že prej, torej leta 1844, ko se je vračal z Bližnjega vzhoda in ko prelaz v resnici še ni obstajal. Od Trsta do Ljubljane in morda še dlje je pisatelj pač potoval s kočijo, saj druge možnosti ni bilo, česar pa v zgodbi ni omenil.

¹⁵ *Prav tam*, str. 180.

¹⁶ *Prav tam*: »So please send 2 letters, I to Vienna poste R(estante), II to Malta ditto, to tell me that please God all are well. I can't stand the bay of Biscay in Nov. (and) shall come back by Naples & if not from here to Venice or Trieste.«

¹⁷ Ivan Mohorič, *Zgodovina železnic na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1968, str. 35.

Kakorkoli že, škoda, da Thackeray slovenskih krajev ni opisal še kje drugje v svojem književnem opusu, čeprav mu je tedanje nemško ime za Ljubljano (Laybach) očitno ostalo v spominu, tako da ga je uporabil v svoji zgodbi »O dveh otrocih v črnem«. Angleški pisatelj William Makepeace Thackeray gotovo ni bil edini znameniti viktorijanec, ki se je mudil na Slovenskem sredi prejšnjega stoletja, saj so mnogi evropski razumniki tistega časa potovali v Grčijo, Turčijo ali na Bližnji vzhod prav preko naših krajev. To pa bi predstavljalo zanimivo snov za posebno raziskavo.

Summary

UDK 820.09:929 Thackeray W. M. : 910.4(497.12)

W. M. THACKERAY'S TRAVEL THROUGH SLOVENIA

The research leads us to maintain that William Makepeace Thackeray indeed took the subject for the story »On Two Children in Black«, published in the collection *Roundabout Papers*, from his travel experience to Germany and Switzerland with his daughters in 1853, as writes Thackeray's daughter Anne Ritchie. However, the writer with great subtlety and versatility intertwined it with his voyage to the Mediterranean and the Middle East, which took place already as early as 1844. It was then that he, on his return from Constantinople, according to his personal writings »took the German road«, namely the railway trip to Venice, Trieste, via Ljubljana and Graz to Vienna, and farther to Liège in Belgium, where he used to live at the time. The reader therefore witnesses the narrative combination, or better still, a superposition of two different events from Thackeray's life, clearly set apart in time, in the discussed story. The travel through the Slovene town of Ljubljana (mentioned by the author in its German variant Laybach) is not to be found in any of his extant biographies. The study draws its conclusions on the basis of several proofs (private letters, writings, etc.) and thus we feel confident enough to affirm that W. M. Thackeray's travel through Slovenia did actually take place in 1844. There must have been several other famous Victorian writers that travelled through Slovenia in the middle of the 19th century, but this would represent an intriguing subject of a separate research.